

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Lovavdelingen

Olje- og energidepartementet
Postboks 8148 Dep
0030 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
201010040 EO KG/mk

Dato
05.10.2010

Vurdering av habilitet

1. Innledning

Vi viser til brev 16. og 24. september 2010 fra Olje- og energidepartementet med anmodning om Lovavdelingens vurdering av olje- og energiminister Terje Riis-Johansens habilitet i saker som vedrører Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS. Anmodningen omfatter en rekke saker som departementet har behandlet etter at Senterpartiet i 2009 mottok økonomisk bidrag fra de to selskapene. Videre omfatter anmodningen saker med tilknytning til de samme selskapene som departementet nå har til behandling. Ved brev 29. september 2010 har Olje- og energidepartementet gitt enkelte tilleggsopplysninger.

I det følgende gir vi først en redegjørelse for de faktiske forhold slik disse er opplyst av Olje- og energidepartementet og den redegjørelsen for støtten fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS som Senterpartiet la ut på nettet (punkt 2 nedenfor). I tillegg har Lovavdelingen mottatt et brev 20. september 2010 fra advokatfirmaet Hjort ved advokat Henrik Boehlke på vegne av Vannøya og Ringvassøy reinbeitedistrikter med kommentarer til saken.

Lovavdelingens vurdering av habilitetsspørsmålene fremgår av punkt 3.

2. Faktiske opplysninger

I vedlegg 3 til nevnte brev 24. september 2010 har olje- og energiministeren gitt følgende redegjørelse:

”1. Min tilknytning og kontakt med de to selskapene

Jeg har hatt kontakt med begge selskapene ved deres ledelse. Møtene har vært i offisiell regi.

- Besøk på Eidsiva Energis anlegg på Hamar og Lillehammer 26.–27.01.2009 (i forbindelse med lanseringen av Tiltakspakka). Kort frokostmøte med blant annet Mørkved Rinnan på hotellet 27.01.09.
- Møte med en rekke aktører i Innlandet om bioenergi i Nærings- og handelsdepartementet sammen med nærings- og handelsministeren 30.3.2009. Her deltok blant annet Eidsiva Energi v/ konsernsjef Mørkved Rinnan.
- Møte med de regionale kraftselskapene i Nærings- og handelsdepartementet sammen med statssekretær Slåke 13.08.2009. Her deltok blant annet Eidsiva Energi v/Audun Tron, Jan Wibe og Reidar Åsgård.
- Møte med biobransjen på Energigården på Hadeland sammen med landbruks- og matministeren 12.01.2010. Her deltok blant annet Eidsiva Energi v/ konsernsjef Mørkved Rinnan.

For møter for øvrig vises til omtale i **Vedlegg 1 Ferdigbehandlede saker**.

Jeg avholdt også møter i angjeldende periode med konsernsjef Mørkved Rinnan i hans egenskap som styreleder i EnergiNorge.

2. Min posisjon i partiet

Jeg har ingen formelle posisjoner i partiet. Det betyr at jeg ikke deltar på møter i Sentralstyre og Arbeidsutvalg.

Jeg er observatør til landstyremøtene, men har i 2010 ikke hatt mulighet til å møte på disse.

Jeg møter regelmessig på gruppemøter i Stortinget og de såkalte ”onsdagsmøtene” (onsdag 08.00–09.00 på partikontoret med deltagere fra regjering, parti- og gruppeledelse).

3. Min kontakt med ”fornybarprosjektet”

Jeg var til stede på ”onsdagsmøter” hvor prosjektet ble diskutert. Jeg har ikke notert eksakt hvilke møter dette dreier seg om, men det var i en svært tidlig fase. I desember 2008 tok generalsekretæren i Senterpartiet kontakt for å spørre om jeg kunne sette av tid før jul til å diskutere det som da ble omtalt som ei gruppe som jobber med fornybar energi. Dette møtet ble aldri avholdt. For meg var dette prosjektet en av relativt mange ideer som ble presentert i oppstarten til valgkampen.

4. Informasjon om pengestøtten

Jeg ble først kjent med pengestøtten fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS 08.09.2010 da Statistisk Sentralbyrå offentliggjorde dette.

Jeg ble aldri orientert om pengestøtten som ble gitt fra de to kraftselskapene før dette tidspunkt. Jeg har ikke sett noen skriftlig dokumentasjon eller annen omtale. Jeg har heller ikke muntlig blitt orientert om dette. Etter at saken om pengestøtten kom opp, har jeg gått gjennom muntlige og skriftlige kilder som jeg har hatt tilgang til for å se om det var opplysninger om disse forhold som var gått meg hus forbi.

Store mengder eposter tilflyter min mailadresse til enhver tid. Det er viktig å være klar over at det her må sondres mellom eposter som relaterer seg til mitt forvaltningsområde, og de eposter som er av rent partiintern karakter. Jeg har av arbeidsmessige årsaker vært nødt til å prioritere de eposter som er knyttet til min embetsførsel som olje- og energiminister. Jeg har ikke noen eposter knyttet til saker innenfor mitt forvaltningsområde som har referanse til noen form for pengestøtte. Det er heller ingen eposter direkte til meg av partimessig karakter som har noen referanse til slik støtte.

Den informasjonen jeg ser har tilflytt meg om finansiering av fornybarprosjektet er inntatt som underliggende eposter eller "haler" til eposter som jeg har fått tilsendt. I denne epostkjeden er det informasjon om støtte fra Glommen skog (150.000 kr) og Mjøsen skog (40.000 kr). Det ble og informert om at det søkes støtte fra Viken skog, AT skog og Havass. Den eneste informasjon om pengestøtte fra et av kraftselskapene fremgår av en kopi av en epost sendt i august 2009 til Fornybaralliansen fra generalsekretæren der han skriver at "Troms Kraft hjelper til med noen kroner".

I en for meg noe uforståelig epost fra begynnelsen av september 2009 som er sendt meg i kopi skriver generalsekretæren at han har sendt regningen på det han nevner som en ren energi annonse til OED. Meg bekjent mottok vi aldri noen slik regning. OED har da heller ikke betalt noen regning i den forbindelse.

Jeg var imidlertid kjent med at Felleskjøpet Agri ved Steinar Dvergsdal 21.05.2009 søkte om støtte til å finansiere trykkingen av rapporten som det omtalte prosjektet utarbeidet. Det ble aldri vurdert som aktuelt å gi noe slik støtte. Statssekretær Sigrid Hjørnegård avslø for øvrig søknaden i brev fra OED datert 13.07.2009."

Vedlegget inneholder også en redegjørelse fra statssekretær i Olje- og energidepartementet Sigrid Hjørnegård, som lyder:

"1. Statssekretærens posisjon i partiet

- Jeg har ingen formelle posisjoner i partiorganisasjonen sentralt. Jeg er styremedlem i Akershus SP (fra 05.03.10).

2. Statssekretærens kontakt med selskapene med Eidsiva Energi AS

- Jeg var med statsråden på hans besøk i januar 2009 (som politisk rådgiver)
- Jeg åpnet Energiråd Innlandet hos Eidsiva Energi 28.08.09. Kort møte med konsernsjef Mørkved Rinnan i forkant.
- Møte om Energiråd Innlandet i OED 08.02.10. Her deltok blant annet Elisabeth Frydenlund fra Eidsiva Energi.
- Møte med Eidsiva Energi i forbindelse med behandlingen av klagen på fjernvarmekonsesjonen på Gjøvik 12.11.09. Det er redegjort for konsesjonssaken i vedlegg 1.
- Fellestransport med Eidsiva hjem fra London i mars 2010 forårsaket av askeutslipp og problemer i lufttrafikken. Eidsiva la ut for transporten (tog, taxi, buss, båt) og OED har i ettertid betalt fakturaen.
- Noen treffpunkter med konsernsjef Mørkved Rinnan i kraft av at han var styreleder i EBL/Energi Norge.
- Jeg har ikke hatt egne møter med Troms Kraft AS.

3. Kontakt med fornybarprosjektet i SP, informasjon om støtte fra Eidsiva Energi og Troms Kraft

Jeg ble ikke kjent med pengestøtten fra Eidsiva Energi og Troms Kraft før SSB offentliggjorde dette 08.09.10.

I arbeidet med redegjørelsen til Lovavdelingen har jeg konsentrert meg om all informasjon som direkte er rettet til meg i muntlig eller skriftlig form. I tillegg har det vært nødvendig å gå gjennom informasjon som indirekte har tilflytt meg, for eksempel gjennom underliggende vedlegg eller "haler" til eposter hvor bare den siste eposten var stilet direkte til meg. I denne gjennomgangen har jeg merket meg at finansiering av fornybarprosjektet er nevnt i tre ulike sammenhenger utenom det som er redegjort for under eller i statsrådets redegjørelse.

- Jeg fikk flere ganger våren 2009 en oppfordring om å se gjennom utkastet til fornybarrapport. Jeg anså at dette arbeidet lå på siden av mitt ansvarsområde som pol.rådgiver/statssekretær i olje- og energidepartementet, og responderte ikke på henvendelsene.
- Etter mange purringer gikk jeg likevel gjennom rapporten like før den gikk i trykken, og kom med mine kommentarer.
- Jeg var til stede på pressekonferansen 12.06.09 hvor rapporten ble overlevert.
- partileder Liv Signe Navarsete av arbeidsgruppens leder Steinar Dvergsdal. Her ble meg bekjent ikke finansiering av prosjektet nevnt.
- 21.05.09 mottok jeg i egenskap av statssekretær en søknad fra Steinar Dvergsdal hvor han på vegne av arbeidsgruppa søkte om midler til å dekke de eksterne kostnadene ved prosjektet. Jeg avsto søknaden i brev fra OED 13.07.09.
- I en kopi av en e-post som jeg mottok i begynnelsen av mai 2009 gjennomgår generalsekretær Egeberg mange sider av arbeidet med fornybarrapporten i 16 underpunkter. Her nevnes blant annet at "Eidsiva og andre har vedtatt å bruke penger. (minimum 650. hvorav en del går til kostnader som er brukt på rapporten)". I kulepunkt 16 vises det til at OED skulle sjekke en faktaopplysning. I et svar til Egeberg kommenterte jeg dette ene punktet. Det øvrige innholdet registrerte jeg ikke. Jeg har derfor heller aldri orientert statsråd Riis-Johansen om den informasjon som her fremkom om bidraget fra Eidsiva Energi AS.
- Støtten fra Eidsiva Energi var nevnt i fotnote d) til regnskapet for 2009, som ble behandlet på landsstyremøtet til SP på Gardermoen 09.–10.04.10. Jeg var til stedepå møtet som observatør. Som observatør har jeg ikke tilgang til sakspapirene. De blir ikke utsendt i forkant eller utdelt i møtet uten at en ber spesielt om det. Jeg ba ikke om å få papirene."

I vedlegget er det dessuten opplyst følgende om politisk rådgiver i Olje- og energidepartementet Ivar Vigdenes:

"Politisk rådgiver har ikke hatt møter med Eidsiva Energi AS eller Troms Kraft AS.

Politisk rådgiver har ikke hatt noen befatning med vedtak i de aktuelle sakene som har vært til behandling i departementet.

Politisk rådgiver har ingen formelle posisjoner i partiorganisasjonen sentralt. Han deltok på Senterpartiets landsstyremøte som observatør 09.04.2010, men mottok ingen sakspapirer til møtet ut over møteagenda på epost datert 23.02.2010 og 07.04.2010. Han etterspurte eller mottok heller ikke regnskapet (hvor støtten fra Eidsiva Energi AS er nevnt i en fotnote) på annen måte.

Politisk rådgiver ble ikke kjent med pengestøtten fra de to selskapene før Statistisk Sentralbyrå offentliggjorde dette 08.09.2010.”

I vedlegg 1 til Olje- og energidepartementets brev 24. september 2010 er det redegjort for saker som berører Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS, og som har vært til behandling i Olje- og energidepartementet. Redegjørelsen går tilbake til henholdsvis sommeren 2008 (Troms Kraft AS) og 1. januar 2009 (Eidsiva Energi AS). Redegjørelsen inneholder en kort omtale av hver av sakene. Overskriftene er som følger:

- Troms Kraft Nett AS – søknad om statsstøtte
- Troms Kraft Nett AS – klage på beregning av anleggsbidrag
- Hamar-Regionen Fjernvarme AS – klage på fjernvarmekonsesjon
- Eidsiva Bioenergi AS – klage på fjernvarmekonsesjon
- Åsnes fjernvarme – klage på fjernvarmekonsesjon
- Eidsiva Nett AS – klage på kraftledningskonsesjon
- Møte med Eidsiva Energi AS 11.02.2009 om utleie og kraftkontrakter
- Gjenoppnevning av styremedlem i Statnett SF
- Orientering til Troms Kraft AS om tildeling av støtte fra Enova
- Offentliggjøring av støtte til Troms Kraft Varme AS
- Møte med Troms Kraft AS om adgangen til statlig deleierskap
- Troms Kraft Produksjon AS – bruksrettskonsesjon i Bardufossen

I vedlegg 2 til det samme brevet er det redegjort for saker som vedrører de to selskapene, og som Olje- og energidepartementet har til behandling nå. Overskriftene for disse sakene er som følger:

- Troms Kraftforsyning og Energi AS – søknad om erverv av aksjer i Nordkraft AS og Salten Kraftsamband AS
- Troms Kraft Produksjon AS – erverv av fallrettigheter for regulering og utbygging av vassdrag i Ullsfjord – statens forkjøpsrett
- Troms Kraft Produksjon AS – Fakken vindkraftanlegg – forskudd på erstatning
- Smibelg/Storåvatn Kraftverk – regulering og erverv av fallrettigheter
- Eidsiva Vannkraft AS – klagesak om endring av bruddkonsekvensklasse i Løpet dam
- Glommens og Laagens Brukseierforening (GLB) – søknad om ny reguleringskonsesjon og revisjon av vilkår for reguleringen av Tesse
- Mesna Kraftselskap DA – søknad om fornyet reguleringskonsesjon og revisjon av vilkår for Mesnavassdraget
- Opplandskraft DA – søknad om oppgradering av Øvre Vinstra kraftverk
- Eidsiva Energi Nett AS – klage på vedtak om fastsettelse av inntektsramme [2007]
- Eidsiva Energi Nett AS – klage på vedtak om fastsettelse av inntektsramme [2008]
- Brev av 17.06.2010 og 02.09.2010 – private aksjonærer i Eidsivakonsernet og i eierselskaper

Ved brev 29. september 2010 har Olje- og energidepartementet gitt enkelte tilleggs-kommentarer til vedlegg 1 og 3 til brevet 24. september 2010. Brevet inneholder for det første en korrigerende opplysning fra statssekretæren om at finansieringen av fornybarprosjektet er nevnt i tre ulike sammenhenger utenom det som fremgår under eller i statsrådets redegjørelse (punkt 3 i statssekretærens redegjørelse sitert ovenfor). Det rette skal være i *to* ulike sammenhenger. Videre supplerer departementet omtalen av den saken i vedlegg 1 som har overskriften "Troms Kraft Produksjon AS – bruksrettskonsesjon i Bardufossen", og det tilføyes en sak med overskriften "Eidsiva Biovarme AS – tiltak for økt produksjon av fornybar kraft" til samme vedlegg. Ved brevet 29. september 2010 lå utskrift av åtte e-poster som er sendt til, eller i kopi til, olje- og energiministeren eller statssekretæren eller begge. Vedlegg 2 og 5 viser blant annet at konsernsjefen i Eidsiva Energi AS, Ola Mørkved Rinnan, var engasjert i arbeidet med det såkalte fornybarprosjektet, som var foranledningen til at Senterpartiet mottok støtte fra Eidsiva Energi AS, jf. nedenfor.

Ved brevene 24. september 2010 fra henholdsvis Samferdselsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet om vurdering av andre statsråders habilitet lå den redegjørelsen som Senterpartiet hadde lagt ut på nettet om de økonomiske bidragene partiet i 2009 fikk fra Troms Kraft AS og Eidsiva Energi AS:

"[22.09.10 18:06]

Senterpartiet har i mange år hatt fornybar energi som en viktig sak. I sitt programarbeid gjennom 2008 løftet partiet fram fornybar energi som et viktig satsingsområde i sin politikk for den neste stortingsperioden.

Bakgrunn:

Senterpartiet har i mange år hatt fornybar energi som en viktig sak. I sitt programarbeid gjennom 2008 løftet partiet fram fornybar energi som et viktig satsingsområde i sin politikk for den neste stortingsperioden. Dette var godt kjent både innenfor og utenfor partiet.

Vi jobbet med kunnskapsbygging omkring temaet og var også opptatt av formidling av denne kunnskapen.

Steinar Dvergsdal (styreleder, Felleskjøpet Agri) signaliserte i et møte med vår generalsekretær Ivar Egeberg den 20. november 2008 at dette også var noe de var opptatt av, og luftet tanken om et fornybarprosjekt.

På bakgrunn av kontakten med Dvergsdal skrev Ivar Egeberg et notat til Senterpartiets arbeidsutvalg sitt møte 10.12.2008 der han redegjør for prosjektet. I notatet fra generalsekretæren ble ingen bedrifter nevnt.

Hva omhandlet prosjektet?

Målet var å sette fornybar energi på dagsorden, løfte opp kunnskapen om næringen og dens rammevilkår samt formidle dette videre. Rapporten og arbeidet knyttet til dette, skulle kunne

brukes av alle som ønsket å sette fokus på fornybar energi, og ingen skulle ha særrettigheter til bruk av rapporten. Rapporten som ble lagt fram, er en ren fagrapport og er partinøytral.

Prosjektgruppen bestemte seg etter hvert også for å lage en informasjonsvideo i egen regi om fornybar energi. Det ble laget en basisfilm og videoen var laget slik at de som ønsket det kunne legge til et eget filmkutt til slutt.

Filmen med eget kutt med Liv Signe Navarsete er brukt av Senterpartiet. Så langt vi har oversikt over, har andre aktører – blant andre Eidsiva, brukt denne filmen uten filmkutt med Liv Signe Navarsete.

Informasjon til partiledelsen

Senterpartiets arbeidsutvalg får i møte 10. desember 2008 informasjon om "Fornybar energi – et informasjonsprosjekt fram til valget" av generalsekretæren.

Det opplyses en del navn som kan være aktuelle for å delta i en uavhengig arbeidsgruppe under ledelse av Steinar Dvergsdal. Det understrekes at det ikke er en Sp-gruppe, men var å betrakte som ei faggruppe som støtte til partiets politiske verksted innen energi- og miljøpolitikk.

Videre er det en forutsetning for prosjektet at det finansieres av de involverte bedriftene. Det framgår ikke av notatet hvilke bedrifter som er involvert. Det fremholdes at i tillegg til dekning av kostnader ble det forventet at Senterpartiet skulle stå igjen med midler, anslått til cirka 500.000 kroner.

Av protokollen fra møtet framgår det at arbeidsutvalget stilte seg positive til at arbeidet med prosjektet videreføres. Arbeidsutvalget vedtok å ta saken til orientering.

I mai og juni 2009 framgår det av saksframlegg for Senterpartiets arbeidsutvalg og sentralstyre at det under budsjettposten "Eksterne bidrag" vil komme et nettobidrag fra "Fornybaralliansen" på 400.000 kroner. Ingen bedrifter er nevnt.

På partiets sentralstyremøte 24. mars 2010 står det i en merknad til regnskapet for 2009 at Senterpartiet har mottatt 500.000 kroner fra Eidsiva Energi.

På landsstyremøtet 9. og 10. april 2010 går en gjennom regnskapet for 2009, der det står i en merknad at Eidsiva Energi har gitt 500.000 kroner.

Økonomi

Partiets gjennomgang viser at prosjektgruppen anslo et kostnadsestimert på cirka 1 million kroner, men det ble ikke ført eget prosjektrengskap. Utarbeidelse av rapporten ble vesentlig rimeligere enn antatt. Trykkekostnadene for rapporten ble betalt direkte av Norske Felleskjøpet. Produksjonskostnadene for videoen ble betalt av Eidsiva Energi.

Det var ingen avtale knyttet til bruken av midlene til partiet og de ble innrapportert til SSB som partistøtte i henhold til partifinansieringsloven.

Gjennomgangen viser at første dokumenterbare kontakt mellom generalsekretær Ivar Egeberg og Eidsiva Energi om økonomisk bidrag, skjer 14.01.2009. Faktura er utstedt 27. juli 2009, og betalt 6. august 2009.

Videre er første kontakt mellom vår generalsekretær og Troms Kraft om økonomisk bidrag 16.08.2009. Faktura utstedt er 27. august 2009, og betalt 5. oktober 2009.

Det var ingen avtale knyttet til bruken av disse midlene, noe som ble bekreftet av Eidsiva etter deres styremøte 21.09.2010.

Forholdet til Troms Kraft

20. mai 2009 i Sps arbeidsutvalg ble det redegjort for hvordan en ville fordele støtten fra sentralstyret på 1,035 millioner kroner til fylkeslagene. For de 550.000 kronene til Finnmark, Troms og Nordland ble det gitt uttrykk for at:

- En del av politikktutviklinga vil gå til å utvikle en egen Nord-Norge-politikk, gjennom et Nord-Norge-prosjekt som samler:

Politikktutvikling, store kommuner, organisasjonsutvikling, fornybar satsing og valgkamp.

Som vist til overfor i notatet, var den første kontakten mellom Troms Kraft og Senterpartiet 16. august samme år. Det er ingen sammenheng mellom støtten fra Troms Kraft og overføringen til Troms Sp. Troms Sp var ukjent med støtten fra Troms Kraft til Senterpartiets hovedorganisasjon, inntil dette ble offentlig kjent i media i september 2010.”

På bakgrunn av redegjørelsen legger vi til grunn at Eidsiva Energi AS betalte 500 000 kroner til Senterpartiets hovedorganisasjon 6. august 2009, og at Troms Kraft AS betalte sitt bidrag 5. oktober 2009. Bidraget fra Troms Kraft AS var på 200 000 kroner, jf. opplysningene registrert i partifinansieringsregisteret (www.partifinansiering.no) om økonomiske bidrag i 2009 til Senterpartiets hovedorganisasjon, der det gis følgende opplysninger om bidrag på 30 000 kroner eller mer til Senterpartiets hovedorganisasjon i 2009:

Navn	Adresse	Sum
Fagforbundet	pb 7003 St. Olavs pl. 0130 Oslo	2 050 000
LO	Youngs gate 11, 0181 Oslo	500 000
Eidsiva Energi AS	pb. 4100, 2307 Hamar	500 000
Troms Kraft AS	Evjenvegen 34, 9291 Tromsø	200 000
Glommen skog BA	pb. 1329 Vestad, 2405 Elverum	150 000
Fellesforbundet	Youngs gate 11, 0181 Oslo	120 000
Norsk sjømannsforbund	pb. 2000 Vika, 0125 Oslo	50 000
Norsk arbeidsmandforbund	Møllergata 3, 0179 Oslo	30 000

Til sammenligning nevnes at Senterpartiets hovedorganisasjon ifølge partifinansieringsregisteret i 2009 mottok 16 millioner kroner i statsstøtte og 5,2 millioner kroner i kontingent.

3. Lovavdelingens vurdering

3.1 Innledning

Det hører under Lovavdelingens oppgaver å vurdere spørsmål om statsråders habilitet i tilfeller der departementene anmoder om en slik vurdering. Som oftest anmodes det om en vurdering av hvordan en bør forholde seg ved fremtidig saksbehandling. Habilitetsvurderingen skjer på grunnlag av den beskrivelsen av de faktiske forholdene som gis av det departementet som ber om vurderingen. Vi foretar ikke egne undersøkelser av det faktiske grunnlaget.

3.2 Generelle utgangspunkter for habilitetsvurderingen

Forvaltningslovens regler om inhabilitet gjelder for offentlige tjenestemenn og andre som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, jf. forvaltningsloven § 10 første punktum, herunder for statsråder i egenskap av departementssjef. Forvaltningslovens habilitetsregler gjelder ikke for statsråder "i egenskap av regjeringsmedlem", jf. § 10 annet punktum. Det gjelder imidlertid tilsvarende prinsipper også når statsrådene opptrer som medlem av regjeringen. Generelt kan man gå ut fra at reglene om inhabilitet for statsråder i egenskap av regjeringsmedlem ikke medfører inhabilitet i større utstrekning enn det som gjelder når statsrådene opptrer som leder for et departement. Vi går ikke nærmere inn på de ulovfestede reglene om habilitet for statsråder i egenskap av regjeringsmedlem her.

Forvaltningsloven § 6 lyder:

"§ 6 (*habilitetskrav*).

En offentlig tjenestemann er ugild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse eller til å treffe avgjørelse i en forvaltningssak

- a) når han selv er part i saken;
- b) når han er i slekt eller svogerskap med en part i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søsken;
- c) når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar, fostermor eller fosterbarn til en part;
- d) når han er verge eller fullmektig for en part i saken eller har vært verge eller fullmektig for en part etter at saken begynte;
- e) når han leder eller har ledende stilling i, eller er medlem av styret eller bedriftsforsamling for, et selskap som er part i saken og ikke helt ut eies av stat eller kommune, et samvirkeforetak, eller en forening, sparebank eller stiftelse som er part i saken.

Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nær personlig tilknytning til. Det skal også legges vekt på om ugildhetsinnsigelse er reist av en part.

Er den overordnede tjenestemann ugild, kan avgjørelse i saken heller ikke treffes av en direkte underordnet tjenestemann i samme forvaltningsorgan.

Ugildhetsreglene får ikke anvendelse dersom det er åpenbart at tjenestemannens tilknytning til saken eller partene ikke vil kunne påvirke hans standpunkt og verken offentlige eller private interesser tilsier at han viker sete.

Rekkevidden av annet og fjerde ledd kan fastlegges nærmere ved forskrifter som gis av Kongen.”

Ingen av de absolutte inhabilitetsgrunnene i § 6 første ledd kommer til anvendelse for de sakene som vurderes her. Spørsmålet blir dermed om de økonomiske bidragene fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS til Senterpartiet utgjør ”særegne forhold ... som er egnet til å svekke tilliten til” at olje- og energiministeren har behandlet eller vil behandle de aktuelle sakene på en upartisk måte, jf. forvaltningsloven § 6 annet ledd.

Det er ingen tvil om at økonomisk støtte er blant de typer av forhold som kan være egnet til å svekke tilliten til en tjenstemanns upartiskhet, og således medføre inhabilitet etter forvaltningsloven § 6. Økonomiske disposisjoner har ofte et element av gjensidighet, slik at det kan være nærliggende å anta at det knytter seg forventninger om konkrete gjenytelser til slike bidrag. Støtte til politiske partier står imidlertid i noen grad i en særstilling, ved at støtten i mange tilfeller vil være gitt ikke for å oppnå konkrete, individuelle ytelser, men for å gi partiet økte muligheter til å få gjennomført sin politikk. Demokratifinansieringsutvalget ga for sin del følgende beskrivelse (NOU 2004: 25 Penger teller, men stemmer avgjør, side 32):

”I prinsippet er det tre måter penger kan konverteres til innflytelse på. For det første kan bidragsyter observere partiene og deres programmer, for så å bestemme seg for finansielt å støtte det program han eller hun liker best. Dette i håp om å øke programmets vannersjanser. For det andre kan bidragsyter gi i forventning om å bli konsultert dersom mottaker i fremtiden kommer i en maktposisjon, og kan treffe beslutninger som berører bidragsyters interesser. ... For det tredje kan bidragsyter fremme forslag om at et parti endrer sitt program som en motytelse for et finansielt bidrag. Den siste måten å gjøre private penger gjeldene på i politikken kan være mer betenkelig enn de to første. Det er likevel ikke vanntette skott mellom disse måtene å øve innflytelse på.”

I tillegg kan et bidrag naturligvis tenkes gitt i håp om å oppnå en fordelaktig behandling i en konkret sak.

Demokratifinansieringsutvalget vurderte om det burde innføres et forbud mot avtaler knyttet til økonomiske bidrag, men kom til at partiene fortsatt må ha adgang til ”å inngå mer eller mindre forpliktende politiske avtaler, også med samarbeidspartnere som ønsker å bidra med generell økonomisk støtte” (NOU 2004: 25 side 89). Utvalget anbefalte imidlertid at partiene skulle pålegges å avgi en erklæring ”om de med noen bidragsyter har inngått avtaler, politiske og/eller forretningsmessige, og at offentligheten skal ha rett til innsyn i eventuelle avtaler” (side 89). Dette kommer til uttrykk også i utredningen side 83, der det uttales blant annet:

”Utvalget går likevel inn for at partiene, sammen med inntektsinnberetningen, skal opplyse om de har inngått forretningsmessige og eller politiske avtaler med noen av bidragsyterne. For

øvrig vises til at hensynet til å unngå korrupsjon og andre utilbørlige forhold også ivaretas gjennom kommunelovens og forvaltningslovens bestemmelser om habilitet og ugyldighet, og i siste hånd straffelovens regler om korrupsjon og påvirkningshandel.”

I det følgende drøfter vi habilitetsspørsmålet først for de sakene som etter det opplyste allerede er behandlet i Olje- og energidepartementet, deretter for de sakene som fortsatt er til behandling i departementet.

3.3 Nærmere om de sakene som er behandlet i departementet

For at et forhold skal være egnet til å svekke tilliten til en tjenestemanns upartiskhet, må det etter vår vurdering i et tilfelle som det foreliggende være en forutsetning at tjenestemannen var klar over det aktuelle forholdet. Et første spørsmål blir derfor hva olje- og energiministeren hadde kunnskap om da sakene ble behandlet. Så vidt vi kan se, ble den siste av de sakene som er nevnt i vedlegg 1 til Olje- og energidepartementets brev 24. september 2010 avgjort ved vedtak 10. juni 2010 (Eidsiva Bioenergi AS – klage på fjernvarmekonsesjon).

Som det fremgår av punkt 2 ovenfor, har statsråden opplyst at han først 8. september 2010 ble kjent med bidragene fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS. Redegjørelsen nevner at statsråden mottok kopi av en e-post sendt i august 2009 fra generalsekretæren i Senterpartiet, der det er nevnt at ”Troms Kraft hjelper til med noen kroner”, og den indikerer at statsråden ikke nødvendigvis har vært oppmerksom på alt som er nevnt i e-poster han har mottatt. På basis av statsrådets egen redegjørelse legger vi likevel til grunn at han ikke ble klar over bidragene fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS før 8. september 2010. Bidragene kan da ikke ha påvirket ham før den tid, og bidragene gir derfor ikke grunnlag for å konstatere inhabilitet for ham for de sakene som Olje- og energidepartementet ferdigbehandlet før dette tidspunktet.

Statssekretær Hjørnegård har opplyst at hun ikke ble kjent med bidragene fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS før 8. september 2010. Anmodningen fra Olje- og energidepartementet gir ikke foranledning til å gå inn på spørsmål om hennes habilitet.

3.4 Nærmere om de sakene som er til behandling i departementet

Inhabilitetsreglene i forvaltningsloven § 6 kommer til anvendelse bare i saker der det er aktuelt å fatte en ”avgjørelse”. For hva som er en ”avgjørelse” i lovens forstand, viser vi til Woxholth, Forvaltningsloven med kommentarer (4. utgave 2006) side 135–136 og Eckhoff/Smith, Forvaltningsrett (9. utgave 2010) side 224. Med forbehold for den siste saken nevnt i vedlegg 2 til brevet 24. september 2010 (overskrift ”Brev av 17.06.2010 og 02.09.2010 – private aksjonærer i Eidsivakonsernet og i eierselskaper”), synes de aktuelle sakene å innebære at departementet vil fatte ”avgjørelser” i forvaltningslovens forstand.

Forvaltningsloven § 6 annet ledd åpner for en bred, skjønnsmessig vurdering av om tjenestemannens tilknytning til saken eller andre ”særegne forhold” kan være ”egnet til

å svekke tilliten til” at vedkommende vil behandle saken på en upartisk måte. Det fremgår av bestemmelsen at det ved vurderingen skal legges vekt på om avgjørelse i saken kan innebære ”særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nær personlig tilknytning til”.

Det er ikke opplyst noe som tilsier at behandlingen av de aktuelle sakene vil innebære noen særlig fordel, tap eller ulempe for statsråd Riis-Johansen personlig. Det er heller ikke noe som indikerer at det foreligger en nær personlig tilknytning mellom statsråden og noen av de to kraftselskapene, eller at avgjørelse av sakene kan innebære noen ”særlig fordel, tap eller ulempe” for Senterpartiet. Spørsmålet om inhabilitet må således avgjøres på grunnlag av en friere vurdering av om de to kraftselskapenes økonomiske bidrag til Senterpartiet i 2009, eller omstendighetene rundt disse bidragene, må anses som ”særegne forhold ... som er egnet til å svekke tilliten til” at statsråden vil behandle de aktuelle sakene på en upartisk måte.

I henhold til partifinansieringsregisteret mottar flere av de største politiske partiene eksterne, økonomiske bidrag. Antall bidrag og bidragsgivers identitet varierer, men at et parti mottar bidrag, er ikke i seg selv særegent. Det som er særegent for de sakene som vurderes her, er at Senterpartiet i henholdsvis august og oktober 2009 mottok bidrag fra henholdsvis Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS, og disse selskapene eller datterselskaper av dem er part i de aktuelle sakene. Om dette er tilfellet for alle de verserende sakene Olje- og energidepartementet har redegjort for, er uklart for oss, men det er uten betydning for utfallet av vår vurdering om enkelte parter har en fjernere tilknytning til Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS. At bidragene fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS kan ha vært i strid med partiloven § 17 tredje ledd bokstav a, har etter vårt skjønn liten eller ingen betydning for habilitetsvurderingen.

Ved den nærmere vurderingen må det etter vår mening legges stor vekt på statsråd Riis-Johansens perifere forhold til det fornybarprosjektet som støtten knyttet seg til. Slik saken er opplyst for oss, er det intet som knytter Riis-Johansen personlig til det forhold at de to kraftselskapene ytet støtte til Senterpartiet. Dessuten er det nå gått et år siden bidragene ble gitt, og bidragene var av et begrenset omfang. Videre har vi vanskelig for å se at konsernsjef Mørkved Rinnans engasjement i fornybarprosjektet skulle være egnet til å rokke ved tilliten til statsråd Riis-Johansens upartiskhet.

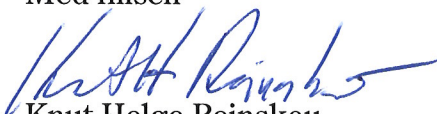
På denne bakgrunn er vi kommet til bidragene fra Eidsiva Energi AS og Troms Kraft AS til Senterpartiet i 2009 og konsernsjef Mørkved Rinnans engasjement i fornybarprosjektet ikke medfører at statsråd Riis-Johansen er inhabil ved Olje- og energidepartementets behandling av saker der Eidsiva Energi AS eller Troms Kraft AS eller datterselskaper av disse selskapene er part.

Med mindre det i en sak skulle foreligge helt særegne omstendigheter som vi ikke har oversikt over, antar vi at det vil være uten betydning for utfallet av habilitetsvurderingen om en part reiser habilitetsinnsigelse eller ikke, jf. forvaltningsloven § 6 annet ledd

annet punktum. Om forståelsen av denne bestemmelsen gjengis professor dr. juris Jan Fridthjof Bernts kommentar til bestemmelsen på nettstedet Rettsdata.no:

”Begrunnelsen for denne regelen er at en slik inhabilitetsinnsigelse vil kunne ”øke temperaturen” i saken, samt at det ikke er ønskelig at parten skal føle at han eller hun ikke får upartisk behandling. Men dette gjelder bare i grensetilfelle. En part skal ikke etter eget valg kunne skyve en uønsket tjenestemann ut av saken ved en inhabilitetsinnsigelse. Ut fra regelens begrunnelse gjelder den også bare når innsigelse reises før avgjørelse er truffet.”

Med hilsen

Knut Helge Reinskou
ekspedisjonssjef

Toril K. Høyland
avdelingsdirektør